

Урок узагальнення : «Держави Центрально-Східної Європи»

Лінк на публікацію «Імперська спадщина VERSUS демократії (до питання еволюції політичного ладу країн Центрально-Східної Європи у міжвоєнний період)» –

<https://cutt.ly/Qhd9tul>

Урок 10 клас, всесвітня історія, «Країни Центрально-Східної Європи у 1917 – 1939 рр.» –

<https://cutt.ly/Chd9WgE>

Українські землі у складі Румунії та Чехословаччини (1921 - 1939) –

<https://cutt.ly/7hd9Yxt>

Підсумуємо, як розвивалися країни Центрально-Східної Європи між двома світовими війнами та визначимо переможця батлу між демократією та диктатурою в регіоні.

Більшість народів Центрально-Східної Європи упродовж тривалого часу не мали власних незалежних держав, оскільки перебували у складі найбільших європейських імперій – Австро-Угорської, Німецької, Російської і Османської.

Карта Центрально-Східної Європи на 1914 р.

Цей факт і визначав їхній розвиток. Перебування під владою імперій уповільнило економічний розвиток та загальну модернізацію країн. Вони відстають в економічному плані, оскільки орієнтуються на аграрний сектор і є сировинним придатком потужного володаря.

Повнота влади належить центру, який формує і політико-правову структуру суспільства. Населення більш схильне до встановлення порядку «жорсткою рукою». Монархічна спадщина не відпускає колонії й в майбутньому. Це й визначатиме подальший розвиток народів, коли вони отримають у повне розпорядження власні держави.

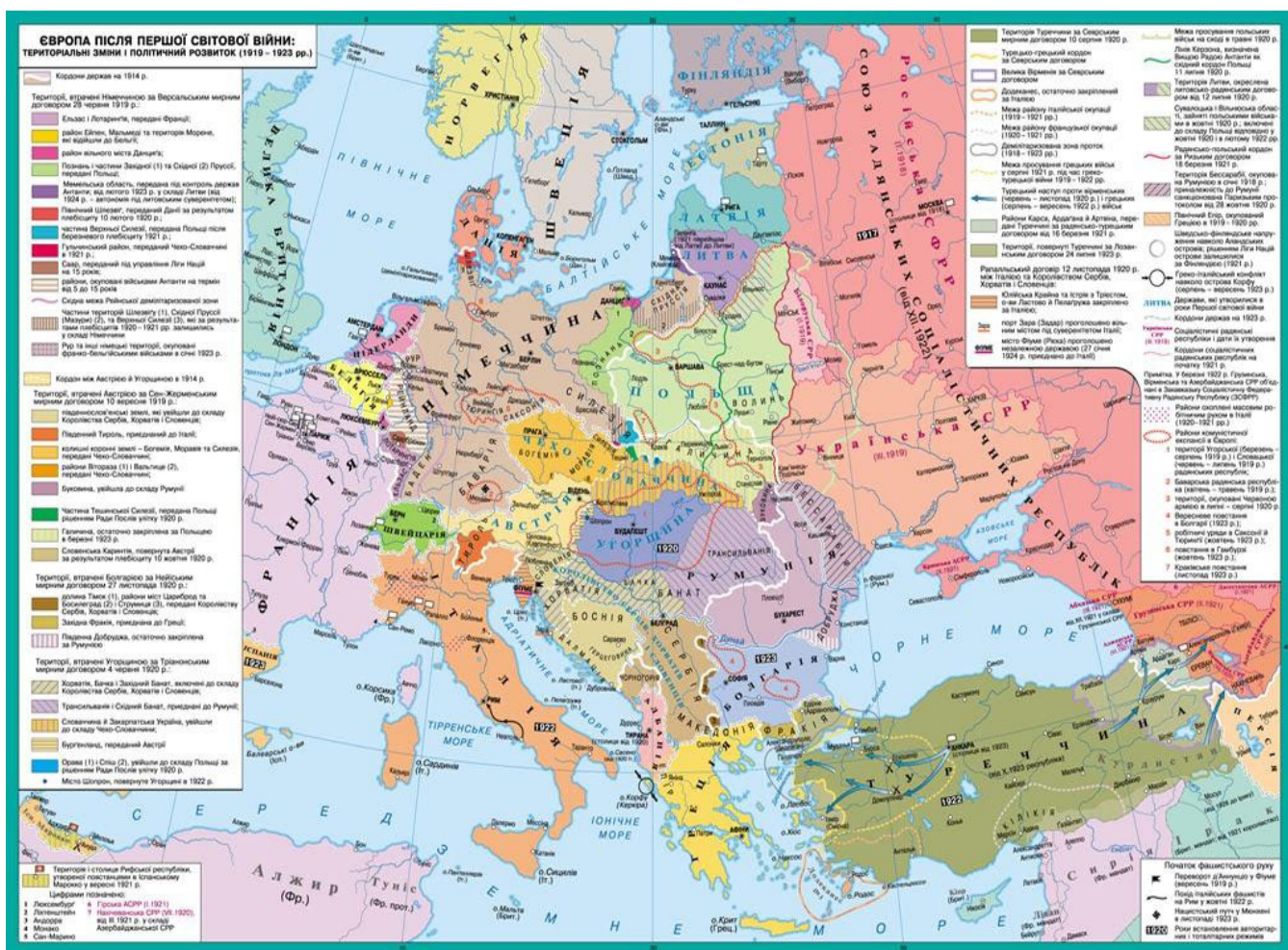
Поняття республіки та демократії - є новим для людей і тут, під ґаночком імперії, населення з огидою ставиться до будь-яких нововведень. Якби в той час існував Фейсбук, кожен нещадно критикував би ці нововведення на його сторінках. Тому незрілість менталітету стала визначальною в протистоянні демократії та диктатури.

Життя в імперіях не сприяло осучасненню окремих регіонів. Навпаки, народи

Центрально-Східної Європи катастрофічно відставали в індустріальному розвитку від західноєвропейських країн. Тут аграрне виробництво переважало над промисловістю в рази.

Будь-які спроби здобути незалежність руйнувалися в зародку або в процесі реалізації. Імперії стежили за своїми колоніями та не могли допустити розвитку національно-визвольного руху.

Значні зміни принесла Перша світова. Театр воєнних дій розгорнувся просто на теренах Центрально-Східної Європи. Народи, які там мешкали, зазнали величезних людських і матеріальних втрат. Утім, хай би які жорстокі випробування не принесла ця війна, вона ж стала й каталізатором національно-визвольних рухів усередині імперій. Вони сягають піку наприкінці війни, коли імперії тріщать по швах і залишаються лічені дні до перемоги Антанти

Європа після Першої світової війни

По завершенні війни на руїнах європейських монархій постають незалежні Польща, Чехословаччина, Угорщина, Болгарія, Королівство сербів, хорватів і словенців — майбутня Югославія. Своім створенням вони завдячують Версальсько-Ва-

шингтонській системі. Фактично лише два великі народи не зуміли здобути незалежність, хоч для того й були доволі сприятливі умови, — це українці та білоруси.

Карта Європи на 1923 р.

Натомість поляки у складніших умовах, затиснені в лещатах між Антантою та Троїстим союзом, вибороли бажану свободу та навіть спромоглися розширити свої кордони.

Так, у Польщі й Угорщині з'являються політичні лідери, які намагалися вибороти самостійність. Деякі народи — хорвати, словенці, черногорці - об'єднуються довкола незалежної Сербії та створюють згодом єдину державу — Югославію, а чехи зі словаками засновують спільну країну — Чехословаччину.

Юзеф Пілсудський (Польща)

Міхай Карої (Угорщина)

Міжвоєнний період став справжнім випробуванням на міцність і стійкість новостворених країн. Історія неначе перевіряла їх на спроможність утримати виборену незалежність.

Версальсько-Вашингтонська система не була — та й не могла бути — ідеальною. Плануючи новий порядок, тогочасні лідери європейських держав знехтували етнічними кордонами новостворених держав. Це заклало підвалини для майбутніх багаторічних національних конфліктів. Європейські гегемони навіть не здогадувалися, що сокира національного питання повоєнного періоду занесена над головою Європи, і настане час, коли кат покарає їх за таку зухвалу необачність. Він прийде до влади в Німеччині у 1933 році. На цій карикатурі ми спостерігаємо, як із труби з написом «Версальський договір» вилазить чоловік, рисами обличчя схожий на Гітлера. Вона ніби символізує, що Версальсько-Вашингтонська система сама породила свого ката.

Карикатура «Версальський договір»

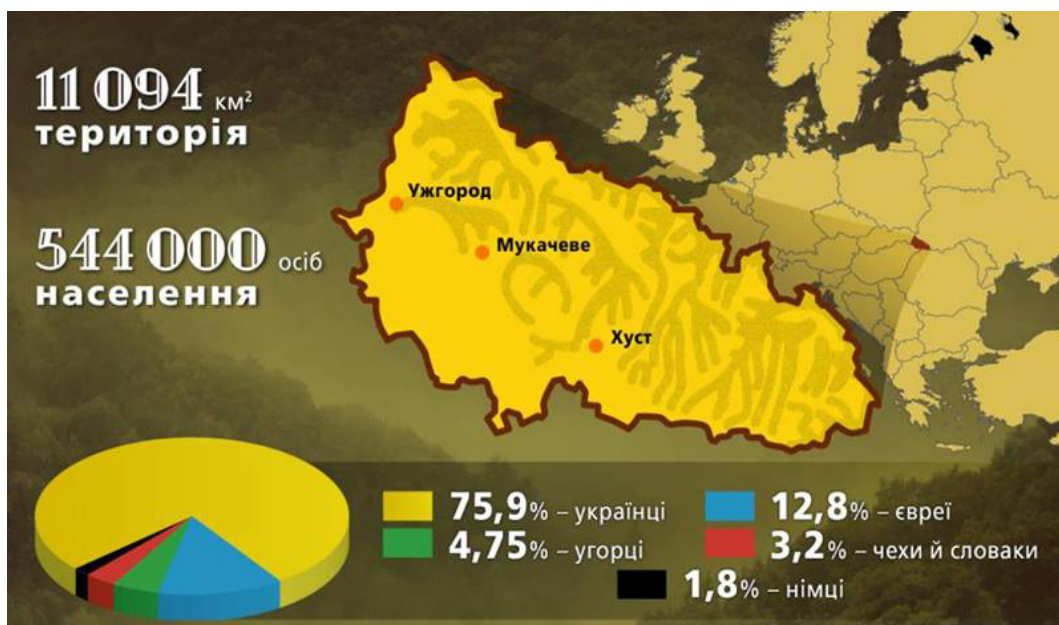
Каменем спотикання більшості новостворених держав стало національне питання — нескінченні міжнаціональні конфлікти.

Єдиною державою, в якій ставлення до національних меншин можна було вважати більш-менш дружнім, була Чехословаччина. Проте національні меншини і тут не були рівнею чеській нації. Однак українці Закарпатської України тут не відчували такої сильної національної дискримінації, як, скажімо, у Румунії чи Польщі.

Станом на 1921 рік у Чехословаччині жили близько пів мільйона українців. Те, що в Чехословаччині діяв комфортний демократичний уклад, сприяло створенню тут найбільшого в Європі центру української еміграції після поразки Української революції.

*

Третину території Румунії заселяли національні меншини, і там політика щодо них було набагато жорсткішою. Якщо порівнювати всі чотири країни, у складі яких жили українці в міжвоєнний період, у Румунії їм велося найгірше. Щодо національ-

Закарпатська Україна у складі Чехословаччини

них меншин провадили політику асиміляції. Румунською мовою викладали предмети в усіх школах та правили службу в церкві.

Національний контекст став основою агресивної реваншистської політики Адольфа Гітлера в Європі. Чехословаччина, маючи у своїх володіннях Судетську область, заселену переважно німцями, однією з перших постраждала від рук агресивного лідера Третього Рейху. На цій карикатурі Гітлер, який уособлює Третій Рейх, з'їдає безвольну Чехословаччину в образі її президента Едварда Бенеша.

Карикатура «Гітлер поїдає Чехословаччину»

Що стосується державної форми управління, то тут розвиток країн Центрально-Східної Європи можна розділити на 2 етапи. Перший – здобуття незалежності, становлення держави та симпатія до демократичнішого укладу життя, оскільки

більшість країн орієнтувалися на Антанту.

Проте економічна та політична нестабільність спонукає ці країни перейти до другого етапу – переорієнтації на гітлерівську Німеччину та пошуків вирішення проблем «жорсткими методами».

У багатьох новостворених країнах політичні кризи стали звичним явищем. Безлад у державі спонукав населення вимагати жорсткіших дій та керівництва. На запит суспільства швидко відгукнулася політична еліта.

Незрілі політичні системи єдиним шляхом стабілізації внутрішньополітичної ситуації обирали відмову від демократії та встановлення диктатури. Це автоматично робило їх потенційними союзниками нацистської Німеччини.

Лише відносно економічно благополучна Чехословаччина продовжувала триматися демократичного курсу.

Демократія програла битву диктатурі. Одночасно боротися з повоєнною розрухою та домовлятися з партіями, які по-різному бачили майбутнє країни, вочевидь, було значно важче. Тому встановлювали жорсткі обмеження, заборони на опозиційну діяльність тощо. Однак цей пошук простішого вирішення проблем не став панацеєю і не полегшив життя країнам. Натомість такий курс втягнув більшість із них до трясовини військового конфлікту під назвою «Друга світова війна».

Отже, народи Центрально-Східної Європи отримали свій шанс стати незалежними після поразки в Першій світовій війні та розпаду європейських імперій - Австро-Угорської, Німецької та Російської.

Новостворені держави шукали шляхи оптимального розвитку й обирали між демократичним та авторитарним методами управління державою. У 20-х роках більшість обирала демократію, спираючись на підтримку західноєвропейських лідерів. Однак у 30-х роках відбулася зміна напрямку руху. З потяга в напрямку демократичного розвитку країни регіону дружно пересіли на потяг у зворотному - в напрямку диктаторства.

Найбільшою проблемою міжвоєнного періоду розвитку Центрально-Східної Європи було національне питання та конфлікти, які воно провокувало. І стало приводом до початку військової експансії Гітлера на території Європи, зокрема - до Чехословаччини.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПРАЦЮВАННЯ

1. Дайте відповідь на запитання: Як вплинули результати Першої світової війни на становлення незалежних держав Центрально-Східної Європи, **скориставшись планом:**

- Що змінилося?
- Як змінилося?
- Які наслідки це мало?

Зверніть увагу, що третє запитання передбачає ваші міркування.

2. У чому виявилася залежність розвитку держав регіону від суперечностей Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин?

3. Які чинники сприяли перевазі диктаторських тенденцій в державотворенні країн Центрально-Східної Європи?

4. Чи можна було уникнути експансії гітлерівської Німеччини в Центрально-Східній Європі?

5. Опрацюйте тезу: “Перебування народів Центрально-Східної Європи у складі імперій визначало шлях їхнього розвитку”. Доберіть аргументи до цього твердження. Оформіть у вигляді “теза — аргумент”. Аргумент буде звучати переконливо, якщо ви спиратиметеся на конкретний історичний факт.

6. Визначте на прикладі Юзефа Пілсудського роль політичного лідера у становленні новоствореної держави.